

Circulair aanbesteden en inkopen

synarchís

Inleiding

We leven niet in een tijdperk van verandering, maar in een verandering van tijdperk! – Jan Rotmans

De signalen zijn overduidelijk: we staan aan de vooravond van een (energie) transitie!

De ontwikkelingen gaan erg snel: waar we het een aantal jaren geleden nog hadden over de gevolgen van klimaatverandering voor onze kinderen en kleinkinderen blijkt nu dat de veranderingen dusdanig snel gaan dat we zelf al last zullen krijgen van gewijzigde omstandigheden.

Het is dan ook niet vreemd dat steeds meer mensen van mening zijn dat we niet op deze wijze kunnen blijven omgaan met onze aarde. Een besef dat ook politiek steeds hoger op de agenda is komen te staan. Dit heeft geresulteerd in het klimaat-akkoord van Parijs. In dit akkoord hebben 174 landen afgesproken dat de temperatuur op aarde met maximaal 2

graden mag stijgen ten opzichte van het pre-industriële niveau. Daarnaast moeten we in 2050 stoppen met het gebruik van fossiele brandstoffen. In Nederland heeft de overheid zich zelfs een circulaire economie in 2050 tot doel gesteld.

Voor de bebouwde omgeving zijn de doelstellingen voor energie-neutraal vastgoed min of meer vastgelegd in het bouwbesluit. Maar wat betekent circulair bouwen voor uw maatschappelijk vastgoed en de projecten waar u mee bezig bent? De berg die voor u ligt lijkt zo enorm groot. Waar start je überhaupt met een dergelijke klus?

In deze **white greenpaper** nemen wij u mee in de wijze waarop u circulair kunt aanbesteden en hoe u uw (klimaat) doelstellingen kunt realiseren.

Inhoudsopgave

Waar gaan we het over hebben:

- Een stukje geschiedenis
- Wat is circulair aanbesteden eigenlijk?
- Contractvormen
- Circulair aanbesteden waarbij we u ook selectie- en gunningcriteria voorstellen

Circulair

Begrip:

Het begrip circulair wordt te pas en te onpas gebruikt. Maar wat betekent het eigenlijk?

Onderstaand komt uit het 'Woordenboek der Nederlandse Taal'.

Let op: Spelling (deels) uit 1864: [bijvoeglijk naamwoord] kringvormig, rondachtig. ~E, v. (-s), rondgaande brief, rondschrĳven.

**...LATIE, v. (bloeds)omloop, (gelds)omloop.*

**...LEREN, ow. [gelĳk vloeiend] ik circuleerde, heb gecirculeerd), in omloop zijn; (laten) rondgaan (ter ondertekening, ter lezing); het -d medium, geld in...*

Gevonden op:

http://www.dbnl.org/tekst/cali003nieu01/cali003nieu01_0006.htm

Wat is naar onze mening circulariteit:

Een goede definitieve omschrijving van het begrip circulair bestaat nog niet. Circulair wil naar onze mening zeggen dat er geen nieuwe grondstoffen uit de aarde worden gedolven, maar dat bestaande grondstoffen oneindig vaak worden hergebruikt.

Circulariteit kent daarbij naar onze mening twee belangrijke onderdelen, namelijk het **ontwerp** en de **realisatie**.

Bij het ontwerp wordt rekening gehouden met het demonteren van het product of het gebouw aan het einde van de levensduur. Liefst in zo groot mogelijke componenten, zodat de producten of het gebouw opnieuw gebruikt kunnen worden in nieuwe producten / gebouwen.

Bij de realisatie, of bij de voorbereiding daarvan, wordt gekeken of zoveel mogelijk hergebruikte materialen toegepast kunnen worden.

Soms horen wij opdrachtgevers zeggen dat hun gebouw 50% circulair moet zijn, maar wat bedoelen ze dan eigenlijk? Volgens ons **MOET** een **ontwerp** 100% circulair zijn. Dat is de basis voor het oogsten van de elementen aan het einde van de levensduur. Vervolgens kan je kijken welk percentage van de toegepaste materialen bij de bouw tweedehands of hergebruikte materialen zijn. Hoe meer hoe liever!

Een stukje geschiedenis

Van circulair

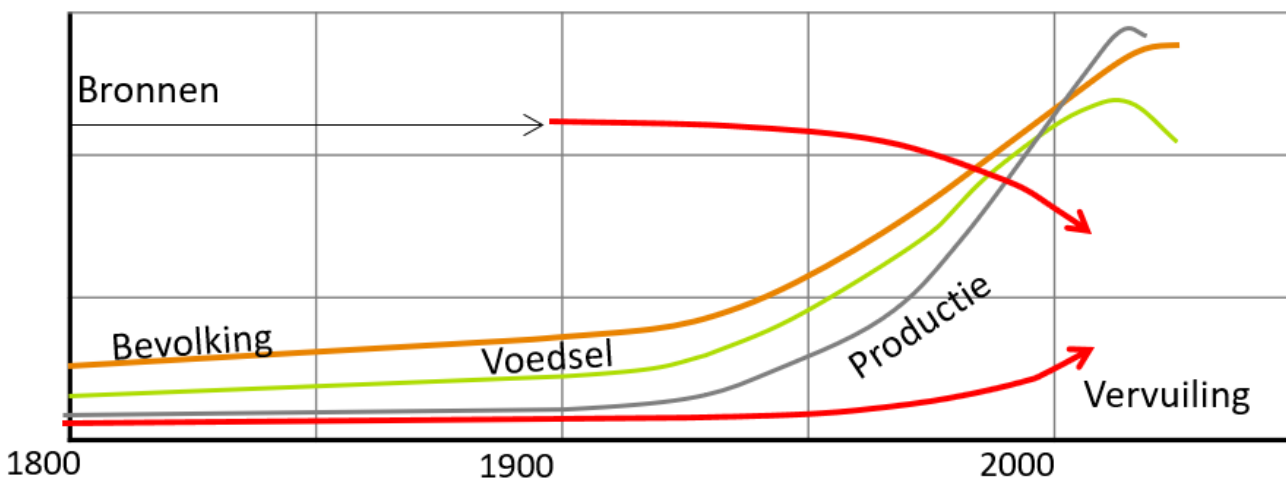
De wereld is altijd circulair geweest. Afval bestond niet, grondstoffen werden eindeloos hergebruikt tot ze uiteindelijk op de mesthoop belandden en vanuit daar weer als meststof werden teruggegeven aan de aarde.

Naar lineair

Dat veranderde toen James Watt in 1781 de stoommachine uitvond. Dit was een enorme doorbraak en bleek het begin van de industriële revolutie.

Men was in staat om op een industriële manier spullen te maken en voedsel te bereiden. De productie werd opgejaagd, de markt werd gestimuleerd om te produceren en de consumenten om te consumeren. Het kon niet op, twee eeuwen lang leefden we op een wolk. De fossiele brandstoffen die werden gevonden leken eindeloos.

Tot de keerzijde duidelijk werd!

Een stukje geschiedenis

Van lineair

De keerzijde van onze huidige levensstijl wordt steeds duidelijker. De aarde raakt uitgeput, de temperatuur op aarde stijgt en de grondstoffen blijken niet eindeloos voorradig.

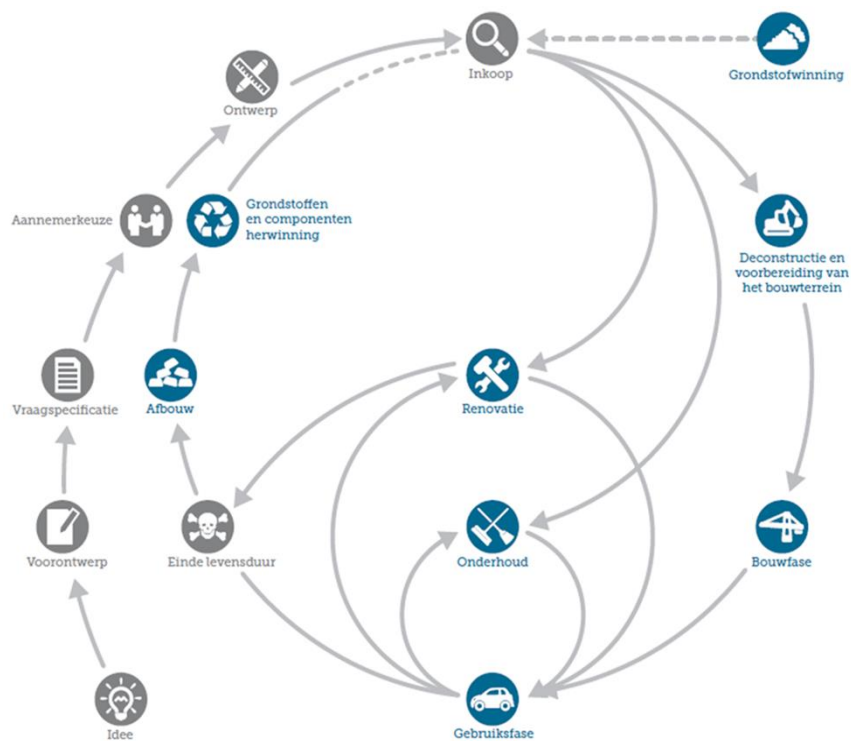
Dat wordt nader geïllustreerd met de 'Earth overshoot day'. Dat is de dag waarop we de natuurlijke grondstoffen hebben opgebruikt die de planeet in datzelfde jaar kan hernieuwen. In 2018 viel die datum op 1 augustus. Na die datum zijn we aan het 'interen' geweest. Voor uw beeld, in 1987 viel die datum op 19 december en in 2009 op 25 september.

Doorgaan op deze weg is geen optie. Mensen beseffen gelukkig dat het anders kan en anders moet.

Terug naar circulair

Circulariteit maakte daarom ook onderdeel uit van de klimaattafels in 2018.

Bouwen en inkoop van materiaal moet weer op een circulaire manier waarbij grondstoffen eindeloos hergebruikt kunnen worden. Het principe vindt u in onderstaande figuur:

Naar circulair aanbesteden

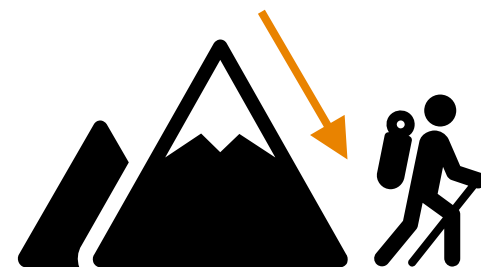
Waar beginnen?

Iedere reis begint met de eerste stap. Deze wijsheid van Gandhi is ook van toepassing op onze transitie. Het is niet belangrijk met welk been de eerste stap vooruit wordt gezet en hoe groot deze stap is. Het belangrijkste is dat de eerste stap gezet wordt.

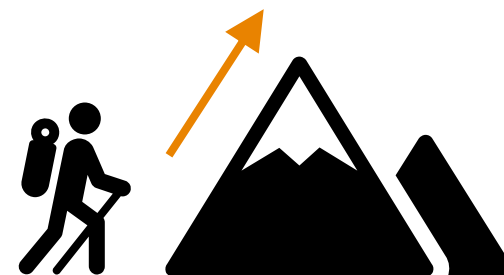
Volgens het Dutch Research Institute for Transitions (DRIFT) is er bij een transitie sprake van twee ontwikkelingen die tegelijkertijd en tegengesteld plaats vinden. De huidige gangbare werkwijzen moeten worden afgebouwd zodat ze passen binnen de nieuwe (circulaire) economie. Tegelijkertijd moet de nieuwe circulaire economie worden opgebouwd. Nieuwe concepten worden in dit laatste pad ontwikkeld met behulp van experimenten. Onder de druk van de noodzaak kan deze ontwikkeling versnellen, totdat de ontwikkeling als gewoon wordt ervaren en zich stabiliseert.

De eerste stap die gezet wordt, kan dus zowel afbouwend of opbouwend zijn, afhankelijk van de ambities. Deze ambitie kan worden gericht op het (her)gebruik van materialen, van gebouwdelen of het gehele gebouw.

De ambities kunnen bij circulair inkopen worden doorgelegd naar de marktpartijen, maar dit vraagt ook om een andere wijze van waardering van de inschrijvingen. Wat gebeurt er aan het einde van de gebruikstermijn? Bent u of de marktpartij eigenaar van de materialen, gebouwdelen of het gebouw? Wie draagt het risico van waardevermindering? Wie draagt het risico van wijziging van gebruik en gebruiksduur? Afhankelijk van het antwoord zijn er verschillende contractvormen mogelijk.

Kiest u voor afbouwen van de huidige lineaire economie of voor opbouwen (experimenteren) met de nieuwe circulaire economie?

Contractvormen

Welke contractvormen zijn er

Als het gaat om circulair bouwen of circulair inkopen dan kennen we op hoofdlijnen een drietal contractvormen, namelijk:

- Product Service Systemen (PSS)
- Koop / terugkoop
- Koop / doorverkoop

Een combinatie van contractvormen is ook mogelijk. Zo kunnen bijvoorbeeld bij een traditioneel- of geïntegreerd bouwproces enkele (bouw) onderdelen middels een PSS worden ingekocht door zowel de opdrachtnemer als de opdrachtgever (directielevering).

Op de volgende pagina's worden deze contractvormen verder toegelicht.

Contractvormen

Product Service Systemen

Of kortgezegd PSS. Deze contractvorm kenmerkt zich doordat de opdrachtgever geen eigenaar wordt van het product of het gebouw.

De leverancier blijft eigenaar en verplicht zich om aan het einde van de levensduur het product terug te nemen en het product, of de onderdelen daarvan, op een hoogwaardige manier her te gebruiken. Dit levert een aantal voordelen op:

- U hoeft als opdrachtgever niet in één keer te investeren maar u betaalt een 'gebruiksvergoeding' per maand of kwartaal.
- Het product moet niet zo snel mogelijk vervangen worden zoals in een lineaire economie, maar de producent heeft er belang bij dat een product zo lang mogelijk meegaat.
- Indien van toepassing kan de leverancier ook verantwoordelijk worden gesteld voor het energieverbruik. De leverancier heeft er dus belang bij om de meest energiezuinige apparatuur te ontwikkelen en te leveren.
- U bent er van verzekerd dat de producten aan het einde van de levensduur op een hoogwaardige manier worden hergebruikt.

Er zijn diverse voorbeelden van leveranciers die onder een dergelijke constructie hun producten leveren. Dat kan onder andere al bij vloerbedekking, meubilair, wasmachines en verlichting.

Philips was één van de eersten met een dergelijk product. Hierbij betaalt u niet de aanschaf van armaturen, maar betaalt u een maandelijkse vergoeding voor licht.

The lighting pioneers
of the circular economy

philips.com/circularlighting

PHILIPS

Contractvormen

Koop / terugkoop

Bij deze contractvorm wordt u als opdrachtgever wel de eigenaar van het product of het gebouw en verplicht de opdrachtnemer zich om aan het einde van de levensduur het product terug te kopen. Ook op deze manier bent u er zeker van dat de producten aan het einde van de levensduur op een hoogwaardige manier worden hergebruikt, al kleven er enkele voor- en nadelen aan:

Voordelen

- Stimulering van voorzichtig gebruik, omdat eigenaarschap bij gebruiker/eigenaar ligt
- Minder juridische complexiteit dan PSS
- U bepaalt zelf de levensduur van een product
- Goed toepasbaar in huidige business modellen / inkoopssystemen

Nadelen

- Onzekerheid over de terugkoopwaarde
- Risico van onverwachte kosten zoals reparatie
- Risico van faillissement leverancier
- Leveranciersafhankelijkheid bij vervolgkoop (vaste klantenkorting)
- Geen specifieke stimulans bij leverancier om een innovatief product te leveren

Bron: MVO Nederland

Contractvormen

Koop / doorverkoop

Bij deze contractvorm wordt u als opdrachtgever de eigenaar van het product of het gebouw. Aan het einde van de levensduur heeft het product te weinig restwaarde en wordt het vervoerd naar een afvalverwerker die er nieuwe grondstoffen van maakt. Op deze manier worden de producten op een laagwaardige manier hergebruikt. De voor- en nadelen van deze contractvorm zijn:

Voordelen

- Mogelijkheid om voor grote afvalstromen inkomsten te ontvangen, in plaats van kosten te maken voor afvoer
- Homogene stromen zijn goed recyclebaar
- De meest potentiële afvalstromen worden al goed gescheiden bij bedrijven

Nadelen

- Slechts voor een paar productgroepen relevant
- Pas interessant bij grote hoeveelheden, dus voor grootverbruikers
- Relatief lage opbrengsten

Bron: MVO Nederland

Wijze van aanbesteden

Algemeen

Bij circulair aanbesteden en inkopen gaat het primair om het product. Aan het product, de leverancier / bouwer en over de totstandkoming daarvan kunnen aanvullende eisen worden gesteld op het gebied van duurzaamheid en circulariteit.

Of het nu gaat om de inkoop van meubilair of de bouw van een zwembad, het product en het gebouw moeten worden getoetst aan de eisen die je daar aan stelt qua kwaliteit, ontwerp en gebruiksgemak.

Op het gebied van circulariteit kunnen per aanbestedingsvorm een aantal selectie- en gunningscriteria worden toegevoegd.

Vorbereiding intern

Circulair aanbesteden en inkopen staat nog in de kinderschoenen. Er zijn altijd sceptici te vinden die er het zijne van vinden. Het is dan ook belangrijk om draagvlak te zoeken bij de interne organisatie. Dat kan door vooral klein te beginnen met een afgerond, overzichtelijk project. Neem daarbij de organisatie mee en breng stakeholders bijeen.

Bij een succesvolle aanbesteding kan het volgende project wat groter, enz. Vergroot daarmee langzaamaan het draagvlak voor circulair aanbesteden en inkopen.

Vorbereiding extern

Voordat een vraag in de markt gezet wordt, is het raadzaam om een marktverkenning te houden op het gebied van circulariteit.

Wat heeft de markt te bieden op dit gebied, hoe ver is zij?

In een dialoog met leveranciers / bouwers is het mogelijk om een passende vraag in de markt te zetten. Het zou zonde zijn om de markt te over- of ondervragen en daarmee het risico te lopen dat een aanbesteding mislukt of dat de markt veel verder is dan hetgeen je aan haar vraagt.

Wijze van aanbesteden

Selectiecriteria

Als een werk via een niet- openbare procedure (procedure met voorselectie) wordt aanbesteed, of als u een paar bedrijven zoekt voor een meervoudig onderhandse procedure dan moet er een selectie plaatsvinden. Voor deze selectie is op het gebied van circulariteit een aantal selectiecriteria te bedenken. Hierbij kunt u denken aan:

- Doelstelling circulariteit algemeen (waar staat bedrijf / leverancier)
- Doelstelling reductie afval
- Doelstelling hoogwaardig hergebruik
- Doelstelling verlengen levensduur

Vervolgens kunnen deze criteria als volgt worden beoordeeld:

Strategisch:

Bedrijf heeft ambities op het gebied van circulariteit

lage score

Tactisch:

Bedrijf heeft ambities al SMART gemaakt

middelmatige score

Operationeel:

Bedrijf heeft ambities concreet uitgewerkt en geïmplementeerd in haar bedrijfsvoering

hoge score

Uiteraard kunt u per project, afhankelijk van uw eigen situatie zelf selectiecriteria bedenken en toepassen.

Wijze van aanbesteden

Gunningcriteria

Na de selectie gaat u over naar de gunningfase. Zoals eerder aangegeven beoordeelt u de aanbiedingen primair op inhoud, maar op het gebied van circulariteit zijn er ook gunningcriteria te stellen. Deze zijn bijvoorbeeld:

Contractvorm

- Wat is (bij koop - terugkoop) de restwaarde aan het einde van de levensduur?
- Hoe wordt het onderhoud / energieverbruik / enz. gemonitord?
- Op welke wijze wordt het product teruggenomen aan het einde van de levensduur?
- Hoe wordt circulair hergebruik aan het einde van de levensduur uitgevoerd / gewaarborgd?

Productieproces

Hoe is het product tot stand gekomen:

- Zijn ketenpartners ook betrokken bij het circulair product?
- Is gebruik gemaakt van hernieuwbare energie bij het productieproces?
- Hoeveel procent van de toegepaste materialen is reeds gebruikt materiaal?

Gebruiksfase

Technische en economische levensduur:

- Heeft leverancier zicht op onderhoudsprogramma voor optimale levensduurverlenging?
- Zijn updates en controles inbegrepen en hoe is dit geborgd?
- Hoe worden wijzigingen / vervangingen bijgehouden in het materialenpaspoort bij gebouwen?

Sloopfase

- Op welke wijze wordt vastgelegd welke materialen waar zijn / worden toegepast, bijvoorbeeld een materialenpaspoort (Madaster) bij gebouwen

Ondersteuning

Wij hopen dat we u met deze greenpaper op weg kunnen helpen naar een circulaire (aanbestedings) wereld. Wij snappen dat dit niet eenvoudig is en gemakkelijk zal gaan. Als wij u kunnen helpen bij uw aanbesteding dan doen wij dat uiteraard graag!

WAT DOEN WIJ?

Aanbesteding en projectmanagement

Een nieuwe accommodatie komt er niet zomaar. Er is veel inzicht én inzet voor nodig. Van de voorbereidende fase tot aanbesteding. En van bouwen tot onderhoud, beheer en exploitatie. Waar beginnen we? Welke stappen zetten we? En hoe bepalen we de juiste spelers en partijen in het aanbestedingstraject?

Beheer en exploitatie

De voorwaarde voor beheer en exploitatie van maatschappelijk vastgoed? Balans tussen gebruik en financieel rendement. Die balans is niet vanzelfsprekend, want veel voorzieningen hebben te kampen met dalende inkomsten en oplopende kosten. Om dat tij te keren, is pas op de plaats maken nodig.

Beleidsontwikkeling

Van zwembad en sportterrein tot bibliotheek en theater: openbare voorzieningen kunnen niet zonder maatschappelijk verantwoord beleid. Logisch, maar hoe ontwikkel je dit? Hoe draagt het bij aan gemeentelijke doelstellingen? Hoe implementeer je het vervolgens? En hoe evalueer je beleid zodat het beter wordt?

Ondersteuning

Synarchis

Hakgriend 18

3371KA Hardinxveld-Giessendam

Tel.: 0184 616544

Email: info@synarchis.nl

